

ЗАТВЕРДЖУЮ
Фізична особа підприємець
Мамченко **В.П. Мамченко**
30.09.2026 р.

ТИПОВА ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Мовно-літературна та мистецька освіта: дослідницьке читання, творчість і культура мовлення»

Розробник(и): ФОП Мамченко Володимир Павлович, ЄДРПОУ 3172409858

Рецензент(и): Фізична особа підприємець В. П. Мамченко

Термін дії програми: з 2025 до 2030 року

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність типової програми – Мова, література і мистецтво розвивають те, чого не дають ані формули, ані алгоритми: уміння розуміти текст і людину, висловлювати думку, творити. Мовно-літературна і мистецька галузі Державного стандарту базової середньої освіти орієнтовані на читацьку, комунікативну і культурну компетентності, а модельні програми з української та іноземних мов, зарубіжної літератури, мистецтва і українознавства пропонують нові тексти, жанри і форми роботи. Програма розкриває методику цих предметів через дослідницьке читання, проекти, творчі практики та роботу з культурною спадщиною, зокрема шкільними музеями.

Цільова група: Учителі української мови та літератури, іноземних мов, зарубіжної літератури, мистецтва та образотворчого мистецтва, українознавства, філософії закладів загальної середньої освіти, керівники шкільних музеїв та літературно-мистецьких гуртків.

Професійний стандарт: «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024)

Напрями підвищення кваліфікації (відповідно до Порядку, затвердженого постановою КМУ від 21.08.2019 № 800):

- розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій)
- розвиток мовленнєвої, цифрової, комунікаційної та емоційно-етичної компетентності педагогічних працівників

Обсяг (тривалість): Загальний обсяг підвищення кваліфікації за цією програмою в межах одного освітнього циклу становить від 2 до 30 годин (0,06–1 кредит ЄКТС) та визначається індивідуально залежно від кількості обраних слухачем освітніх компонентів (тем). Слухач може проходити програму повторно, обираючи нові теми. У кожному випадку у сертифікаті зазначається фактично пройдений обсяг годин та тематика навчання.

Особливості реалізації програми – Програма реалізується дистанційно. Кожна тема поєднує методику предмета з дослідницькою або творчою практикою: вимога програми, методичний прийом, завдання для учнів, критерії оцінювання, самостійна робота та підсумкове творче або дослідницьке завдання. Програма має модульну структуру: модулі відповідають напрямам підвищення кваліфікації, кожна тема модуля є логічно завершеним освітнім компонентом і може реалізовуватися

автономно. Підсумковий обсяг в межах одного освітнього циклу формується накопиченням обраних тем. За результатами кожного освітнього циклу видається окремий документ про підвищення кваліфікації із зазначенням фактично пройдених годин та тематики навчання.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: дистанційна

Вид підвищення кваліфікації: курси (навчання за програмами підвищення кваліфікації)

Мета підвищення кваліфікації – Удосконалення предметно-методичної, мовно-комунікативної та культурної компетентностей учителів гуманітарних і мистецьких предметів: методика формування читацької, комунікативної, культурної та творчої компетентностей учнів за Державним стандартом базової середньої освіти.

Завдання підвищення кваліфікації:

- співвіднести вимоги мовно-літературної та мистецької галузей стандарту і модельних програм з методикою предмета
- опанувати методики дослідницького читання, аналізу та інтерпретації художніх, наукових і медійних текстів
- освоїти комунікативні методики навчання української та іноземних мов, розвитку усного й писемного мовлення
- опанувати методику мистецької освіти: сприймання, творення, візуальна культура, мультимедійні технології
- організувати проекти з культурної спадщини, шкільні музеї, філософські бесіди та творчі майстерні
- опанувати критерії оцінювання творчих і письмових робіт, формувальне оцінювання, підготовку до підсумкової атестації

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

- предметно-методична компетентність (A2)
- мовно-комунікативна компетентність (A1)
- здатність формувати читацьку, культурну та творчу компетентності учнів
- емоційно-етична компетентність (B2)
- інформаційно-цифрова компетентність (A3)
- оцінювально-аналітична компетентність (Г1)

Очікувані результати підвищення кваліфікації: Учителі зможуть навчати мови, літератури і мистецтва за вимогами стандарту через дослідницьке читання, творчі та проектні практики, розвивати мовлення й культурну компетентність учнів, працювати з культурною спадщиною і шкільними музеями, оцінювати творчі та письмові роботи за прозорими критеріями.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації – Оцінювання здійснюється на основі виконання рекомендованих практичних та самостійних завдань, участі в проектній діяльності, тестування або підсумкової роботи відповідно до програми.

Документ про підсумки підвищення кваліфікації – Сертифікат про підвищення кваліфікації встановленого зразка із зазначенням теми, обсягу годин та кредитів ЄКТС відповідно до вимог законодавства.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Модулі плану відповідають напрямам: мова та література, іноземні мови, зарубіжна література, мистецтво, українознавство, філософія, шкільні музеї. Тема модуля є окремим освітнім компонентом обсягом від 2 до 30 годин; учитель обирає теми свого предмета, проходити всі теми не обов'язково.

№	Модуль (напрямок)	Кількість тем	Лекції, год (на тему)	Самостійна робота, год (на тему, мін.-макс.)	Усього, год (на тему, мін.-макс.)
1	Мова та література	33	1	1-29	2-30
2	Іноземні мови	24	1	1-29	2-30
3	Зарубіжна література	10	1	1-29	2-30
4	Мистецтво/ОТМ	20	1	1-29	2-30
5	Філософія	2	1	1-29	2-30
6	Шкільні музеї	2	1	1-29	2-30
	Разом тем у програмі	91			

Перелік тем за модулями

Модуль 1. Мова та література (33 тем)

- Українська мова і література у 9 класі НУШ - як втримати увагу підлітка і підготувати до підсумкового оцінювання
- Жива література і мова у 9 класі НУШ - читання, мовлення і впевненість перед оцінюванням
- Урок, який "зайде": як зробити програмові твори цікавими для 9 класів НУШ
- Сучасний урок української мови: як поєднати граматику, медіатексти й критичне мислення.
- Інтеграція медіаосвіти в уроки української мови та літератури: практичні підходи й методики
- Інструменти перетворення уроку мови на майстерню ідей. Мотивуємо учнів говорити на уроці більше, ніж учитель.
- Діяльнісний підхід на уроках української літератури у 6 класі НУШ: від ідеї до практики
- Розвиток навичок письма на уроках української мови в 6 класі НУШ
- Ефективне проведення підсумкових уроків мовно-літературної освітньої галузі в середній та старшій школі
- Соціально-емоційний компонент як складник сучасних уроків мови та літератури
- Креативні формати уроків: Від театралізації до медіа-презентацій в українській мові
- Літературні ігри: Як зацікавити учнів українською літературою через креативність
- Від традиції до креативу: смачні ідеї нетрадиційних уроків української мови та літератури.
- Навчання написанню творів: інструменти та стратегії для 7 класу НУШ
- Використання штучного інтелекту в мовно-літературній освітній галузі у 7 класах НУШ
- Розвиток навичок написання творів у 7 класах НУШ
- Створення інтерактивного контенту для уроків мовно літературної освітньої галузі в 7 класі НУШ
- Розвиток соціальної та громадянської компетентностей на уроках мови у 7 класах НУШ
- Уроки мови в Новій українській школі: ключі до успіху.
- Проектні уроки мови й літератури: ідеї для натхнення
- Мультфільми на уроках української літератури: навчальні можливості й особливості використання
- Впровадження сучасних тенденцій розвитку мовно-літературної освіти в Україні. Забезпечення успішного розвитку навичок майбутнього.
- Розвиток навичок майбутнього на уроках мовно-літературної галузі
- Впровадження Державного стандарту базової середньої освіти на уроках Мови та літератури НУШ
- Методика реалізації Українського правопису в новій редакції в закладах освіти
- Розвиток мовленнєвої компетентності педагога. Інструменти самовдосконалення професійної майстерності
- Розвиток педагогічної майстерності та формування медіаграмотності на уроках української мови та літератури.
- Розвиток мовної та комунікативної компетентностей.
- Інструменти для дистанційного уроку української мови та літератури
- Формування читачкої грамотності учнів у гуманітарних та точних науках.
- Вдосконалення педагогічного мовлення. Розвиток соціальних навичок учнів.
- Полівекторність компетентнісного підходу до завдань з української мови та літератури
- Мовна та мовленнєва компетенція учнів

Модуль 2. Іноземні мови (24 тем)

- Англійська у 5-7 класах НУШ - впевнене мовлення замість заучування правил
- Жива іноземна мова в 5-7 класах НУШ - як розговорити учня без зубріння
- Живі уроки німецької: інтерактивні методи для 9 класу НУШ
- Англійська для життя: як навчити 9 класи НУШ спілкуватися впевнено в реальних

ситуаціях

5. Особливості викладання німецької як другої іноземної в НУШ 9 клас
6. Міжкультурний діалог на уроці: як навчати через партнерство і взаєморозуміння.
7. PASCH і НУШ: спільні цінності сучасної освіти.
8. Живі уроки англійської з досягненням результатів: впровадження рольових ігор, дебатів, проєктів
9. Навчальні активності для опрацювання очікуваних результатів на уроках іноземної мови у 8 класі НУШ
10. Методика викладання німецької мови у 7 класах НУШ: різноманітність методів і технік.
11. Unpacking Language Teaching в Україні та Англії. Сучасне викладання англійської
12. Практики викладання цікавої Англійської та покращення якості навчання.
13. Ефективне використання сервісу Canva for education у процесі навчання німецької мови: практичний досвід
14. Deutschsprach Zauber. Магія німецької мови: від ідеї до реальності.
15. Англійська мова. НУШ 6 клас. Практичні застосунки для розвитку ключових зон компетентностей учнів
16. Німецька мова у 6 класі НУШ. Ціннісний підхід до мотивації навчальної діяльності.
17. Прищеплюємо любов до мови на все життя: Англійська освіта для учнів 5-х класів у НУШ.
18. Інструменти розвитку комунікативної компетентності учнів на уроках польської мови
19. Польська мова. Підвищення кваліфікації
20. Інтерактивні платформи для гейміфікації навчального процесу на уроках англійської мови.
21. Формати підготовки до ЗНО з англійської мови.
22. Цікаві методи викладання англійської мови. Ефективна підготовка до ЗНО.
23. Нові методики викладання Англійської мови. Teaching reading.
24. Гейміфікація на уроках англійської мови. Види ігор та інтерактивних платформ

Модуль 3. Зарубіжна література (10 тем)

1. Створення підтримуючої атмосфери: Психологічні аспекти взаємодії на уроках
2. Компетентнісний підхід у навчанні: Як об'єднати мову та літературу для розвитку учнів
3. Формування життєвої компетентності на уроках української словесності як шлях до самореалізації учнів та учениць.
4. Інтегрований підхід до викладання мови та літератури: як ефективно формувати ключові компетенції учнів
5. Як вивчати класиків: нетривіальний урок літератури в НУШ
6. Впровадження Державного стандарту базової середньої освіти на уроках Зарубіжної літератури НУШ
7. Зарубіжна література. НУШ 5 клас. Підвищення кваліфікації
8. Предметні знання й ефективне застосування їх на практиці. Зарубіжна література у 5 класі Нової Української Школи.
9. Розвиток мислення та зв'язного мовлення на уроках української та зарубіжної літератури.
10. Полівекторність інтерпретаційної роботи на уроках зарубіжної літератури

Модуль 4. Мистецтво/ОТМ (20 тем)

1. Мистецтво. Початкова школа. Підвищення кваліфікації
2. Мистецтво і музика як простір емоційного розвитку дитини - практичні прийоми на кожному уроці
3. Емоційний розвиток через мистецтво і музику - прийоми, що працюють на уроці
4. Мистецтво, що навчає: як інтегрувати образи в уроки різних предметів
5. Від TikTok до театру: сучасні мистецькі явища у навчанні підлітків.
6. Мистецтво сьогодні: НУШ та сучасний підліток в українських реаліях
7. Від глядача до творця: інтерактивні методи, що змінюють роль учня. Мистецька освіта у 6 класах НУШ
8. Розвиваємо бажання учнів працювати в команді через мистецтво. 6 клас в НУШ
9. Від мистецького образу до компетентності: створення інтегрованих уроків у 6 класах НУШ
10. Ритм і театр: сучасні мистецькі практики для 6 класу в НУШ
11. Мистецькі образи в контексті інтеграції предметів у НУШ
12. Мистецтво у 7 класах НУШ, новий етап базового предметного навчання НУШ
13. Формування нового покоління музичних майстрів: підвищення кваліфікації в галузі музичного мистецтва.
14. Розвиток мистецького потенціалу: поглиблене навчання образотворчому мистецтву.
15. Впровадження інтегрованого курсу «Мистецтво». Підвищення кваліфікації
16. Мистецька та музична освіта під час воєнного стану. 5 клас НУШ. Методики

- конструювання та добору навчального матеріалу.
17. Впровадження мистецтва у 5 класах Нової Української Школи.
 18. Мистецтво. НУШ 5 клас. Підвищення кваліфікації
 19. Розвиток творчого потенціалу учнів на уроках Музики та Мистецтва. Міжпредметна взаємодія.
 20. Художньо-естетичне виховання дітей дошкільного віку в процесі образотворчої діяльності: відповіді на виклики часу

Модуль 5. Філософія (2 тем)

1. Філософія громадянської свідомості: формування відповідальності за майбутнє на основі мистецтва та культури
2. Філософсько-психологічні погляди Тараса Шевченка

Модуль 6. Шкільні музеї (2 тем)

1. Інтерактивні проєкти для школярів: інтеграція музейної педагогіки в шкільну програму
2. Місце музейної педагогіки в контексті інтеграції предметів

3. ЗМІСТ ТИПОВОЇ ПРОГРАМИ

Модуль 1. Мова та література

Мета модуля: Підвищення професійної майстерності філологів щодо впровадження нових підходів у мовно-літературній освіті.

Завдання модуля:

- Вивчення сучасних методик викладання мови та літератури
- Опанування стратегій розвитку критичного читання
- Використання цифрових ресурсів для візуалізації літератури
- Методика роботи з текстами різних жанрів

Модуль 2. Іноземні мови

Мета модуля: Розвиток професійних компетенцій вчителів іноземних мов у контексті європейських стандартів освіти.

Завдання модуля:

- Опанування новітніх методик формування іншомовної комунікації
- Використання цифрових інструментів для навчання аудіювання та говоріння
- Методика роботи з автентичними медіаресурсами

Модуль 3. Зарубіжна література

Мета модуля: Розвиток літературної та соціокультурної компетентності вчителів.

Завдання модуля:

- Вивчення сучасних літературознавчих підходів
- Методика роботи з перекладами та оригіналами
- Формування читацьких інтересів цифрового покоління

Модуль 4. Мистецтво/ОТМ

Мета модуля: Вдосконалення професійних навичок вчителів мистецького циклу.

Завдання модуля:

- Методика формування художнього сприйняття в учнів
- Використання арт-терапевтичних технік на уроках
- Розвиток творчої уяви через проєктну діяльність

Модуль 5. Філософія

Мета модуля: Розвиток мисленнєвих та світоглядних компетенцій педагогів.

Завдання модуля:

- Вивчення технік ведення філософського діалогу
- Методика розвитку критичного та креативного мислення
- Формування навичок етичного обґрунтування дій

Модуль 6. Шкільні музеї

Мета модуля: Розвиток професійних компетенцій керівників шкільних музеїв.

Завдання модуля:

- Вивчення нормативної бази музейної справи в освіті
- Методика підготовки учнів-екскурсоводів
- Використання музею як освітнього ресурсу на різних уроках

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи:

1. Закон України Про вищу освіту
2. Закон України Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій
3. Закон України Про дошкільну освіту
4. Закон України Про загальну середню освіту
5. Закон України Про інноваційну діяльність
6. Закон України Про наукову і науково-технічну діяльність
7. Закон України Про наукову і науково-технічну експертизу
8. Закон України Про освіту
9. Закон України Про позашкільну освіту
10. Закон України Про професійно-технічну освіту
11. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні
12. Національна доктрина розвитку освіти
13. Положення про державний вищий навчальний заклад
14. Положення про дистанційне навчання
15. Положення про інститути післядипломної педагогічної освіти
16. Положення про організацію навчального процесу
17. Постанова кабінету міністрів України від 28.03.2002 № 379 Про затвердження Державної програми "Вчитель"

Основна література:

1. Арват Ф. С., Коваленко Є. І., Кириленко С. В., Щербань П. М. Культура спілкування : навч. метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 328 с.
2. Бізнес-планування: навч. посіб. / Т.Г.Васильців, Я.Д.Кочмарик, В.І.Блонська, Р.Л.Лупак. Київ: Знання, 2013. 207 с.
3. Богосвятська А.І. Розвиток інтегративного мислення учнів засобами мистецтва художнього слова. Зарубіжна література в школах України, 2012. № 9. С. 19-24.
4. Бондарчук Л. І. Методику підказує текст/навчальний посібник. Тернопіль: Мальва. ОСО, 2001. 160 с.
5. Використання Kahoot у навчально-виховному процесі: веб-сайт. URL: <https://bit.ly/3Vmanig>
6. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П., Сущенко І.М. Критичне мислення: як цьому навчати: наук.-метод. посіб. / За наук. ред. О.І.Пометун. Харків, 2007. 190 с.
7. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас. / авт. - упоряд. Н.В.Маценко, Н.В.Свір. Харків : вид. група «Основа», 2019. 133 с.
8. Вчимося читати. Навч.-розв. посіб. для дітей 4-6 років. У двох частинах. К.: «Фенікс», 2020. Ч.1. 272с. з іл.

<https://www.shelestova.com.ua/product/vchymosya-chytaty/>

9. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 1 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2019. 89 с.
10. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 10 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2019. 156 с.
11. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 10 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2020. 231 с.
12. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 2 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2020. 104 с.
13. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 3 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2021. 111 с.
14. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 4 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2022. 106 с.
15. Даниленко Л.І. Пізнавальні завдання до розділу «Людина»: навч. методичний посібник / Л.І. Даниленко. Черкаси: Редакційно-видавничий відділ Черкаського ОІПОПП, 2013. 68 с.
16. Державний стандарт базової загальної освіти : постанова КМУ від 30.09.2020 № 898. URL: <https://bit.ly/3ifCKgF>
17. Дубицкий А.Е., Семенов И.А., Чепкий Л.П. Медицина катастроф. Київ: Здоров'я, 1993. 462 с.
18. Зубенко Л. Г., Немцов В. Д. Культура ділового спілкування : навч. посіб. Київ: «Ексоб», 2002. 200 с.
19. Компетентнісний підхід: ідеї для реалізації на уроках. URL: <https://bit.ly/3iujpsL>
20. Мова і міжкультурна комунікація : теорія та практика : колективна монографія / за наук. ред. Н. Сизоненко. Київ: Вид-во Ліра-К, 2020. 256 с.
21. Новик І., Борисенко Ю., Венгловська О., Гладкова Г., Стягунова О. Підготовка супервізорів для закладів загальної середньої освіти: комплект навчально-методичного забезпечення. Київ. УІРО. 2024. URL: <https://bit.ly/3W23u8e>
22. Овчаренко О.П., Лазар А.П., Матюшко Р.П. Основи радіаційної медицини: навч. посібник. Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2002. 208 с.
23. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту. Сучасність. 2000. № 4.
24. Піроженко, Т.О., Соловйова, Л.І. та ін. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навчально-методичний посібник. Київ. Видавничий дім «Слово». 2017. 89 с.
25. Пітерсон Д. 12 правил життя. Як перемогти хаос/ пер. з англ. Дмитро Кожедуб. 3-тє вид. Київ: Наш формат, 2021. 384 с.
26. Програма PISA (програма міжнародного оцінювання учнів). Вісник. Тестування і моніторинг в освіті. 2011. № 11-12. С. 39-68. URL: <http://surl.li/edklu>
27. Регулююча дія ціннісних орієнтацій у житті дитини: моногр. [Т.О. Піроженко, І.І. Карабаєва, О.Ю. Хартман, Л.І. Соловйова, О.І. Федорчук, Л.Д. Токарева]; за ред. Т.О. Піроженко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 222 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/ 722164/>.
28. Робінсон К. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. / переклад з англ. Г. Лелів. Львів : Літопис, 2016. 258 с.
29. Сенге П. П'ята дисципліна : мистецтво і практика організації, котра самонавчається. Київ : Олімп-бізнес, 2011. 408 с.
30. Скидан М.А., Євдін О.М. , Могильниченко В.М., Горіцький О.В., Жихарев О.П., Крикун О.М. Дії населення в умовах надзвичайних, несприятливих побутових та нестандартних ситуацій: практичний посібник / за заг. редак. М.А. Скидана. Київ: Атіка, 2007. 92 с.

31. Спрощене оподаткування – загальноприйнята світова практика. URL: <http://www.academia.org.ua/?p=282>.
32. Типові освітні програми. URL: <https://bit.ly/3EW5dlM>
33. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі: навч.-метод. посіб. / О.І. Пометун. Київ, 2020. 104 с.
34. Фінанси : збірник тестових завдань. І. І. Біломістна. Харків : ХІБС УБС НБУ, 2010. 64 с.
35. Фінанси: Практикум: Навч.посіб. Азаренкова Г.М., Борисенко І.І. Київ: Знання, 2008. 279 с.
36. Як підвищити креативність? Тренінг, спрямований на формування креативності. Шкільний світ. 2007. № 23-24. С. 19-35.
37. Яценко Т.О. Формування читацької компетентності учнів як головна проблема шкільного літературного навчання. Наукові записки, 2009. № 1. С. 69-71
38. Basque J. La conception de cours à distance. Une réflexion. URL: <http://surl.li/eakwq>
39. Pynoos Robert S. & Nader Kathi (1988). Psychological first aid and treatment approach to children exposed to community violence: Research implications. Journal of Traumatic Stress, volume 1, pages 445–473.
40. Yarbrough C. and FedescoH. Motivating Students. URL: <http://surl.li/earpm>

Додаткова література:

1. Бех І. Д. Рефлексія у духовному «Я» особистості. Рідна школа. 2011. С. 9-14.
2. Богомольний Б.Р., Кононенко В.В. Медицина екстремальних ситуацій: навч. посіб. Одеса: Одеський держ. мед. ун-т, 2001. 412 с. URL: <https://bit.ly/3BypwoI>
3. Богомольний Б.Р., Кононенко В.В., Чуєв П.М. Медицина екстремальних ситуацій: навч. посіб. Одеса: Одеський держ. мед. ун-т, 2001. 412 с. URL: <https://bit.ly/3BypwoI>
4. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. Вища освіта України. № 3. 2008. С. 23-30.
5. Даниленко Л.І. Світочі української науки: життя та наукова діяльність: метод. посібник /Л.І. Даниленко, І.Ю. Гогайзель, Л.І. Гнед та ін. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», 2018. 104 с.
6. Дії населення в умовах надзвичайних, несприятливих побутових та нестандартних ситуацій: практичний посібник / М.А. Скидан, О.М. Євдін, В.М. Могильниченко, О.В. Горіцький, О.П. Жихарев, О.М. Крикун; За заг. редакцією к.м.н. М.А. Скидана. Київ: Атіка-Н, 2007. 92 с.
7. Новак В. О. Організаційна поведінка: підручник / В. О. Новак, Т.Л.Мостенська, О. В.Ільєнко. Київ: Кондор, 2013. 498 с.
8. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
9. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 13.07.2021 № 813. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text>
10. Робінсон К., Ароніка Л. Школа майбутнього. Львів : Літопис, 2016. 258 с.
11. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. Дивослово, № 9. 2017. С. 8-15.
12. Lesen, Schreiben, Hören, Spielen, Sprechen: Deutsch lernen im Internet. URL: <http://surl.li/eakxx>